

OD PRIŠTINE DO BERGEN-BELZENA

Rebeka-Beka Hara, rođena Baruh (u školi Baruhović), rođena je 4. aprila. 1927. u Jerusalimu, od oca Isaka Baruha i majke Tamare, rođene Rubin. Udala se za Davida Haru 1948. godine. Imaju dva sina, Isidora i Leonarda, i dva unuka.

Posle rata je kratko vreme radila u Smederevu, u preduzeću „Milan Blagojević“ kao krojačica. Kasnije se preselila u Beograd i posvetila se porodici.

Roditelji su mi rodom iz Prištine, a oko 1925. godine iselili su se u Palestinu i živeli u Jafi gde su imali malu bakalnicu. Sada je ta kuća porušena, ali mi je stariji brat pokazao mesto na kome se nalazila. Ja sam šesto dete po redu, a posle mene je rođeno još jedno, ali je umrlo. Stoga su moji roditelji, koji su bili veoma bogobojažljivi i sujeverni, usvojili jedno dete, ćerku moje tetke.

Najstarija od nas bila je sestra Rašela, rođena 1915, koja je stradala u logoru Bergen-Belzen zajedno sa mužem i jednim detetom. Drugo dete je umrlo posle rata. Usvojena sestra Klara, udata Kamhi, rođena oko 1915, imala je sedmoro dece i jedno u stomaku kad je sa celom porodicom ubijena u Treblinki zajedno sa skopskim Jevrejima. Emanuel, rođen 1919, bio je u Bergen-Belzenu, potom u Mauthauzenu i u Dahauu. Kad je došao po nas našao je samo mene. Baruh (prvo muško dete), rođen 1917, pohađao je gimnaziju pre rata. Nastradao je u partizanima

kod Danilovgrada od savezničkog bombardovanja. Jošua Ješa, rođen 1921, bio je u Albaniji, tamo ostao i krio se, a kasnije je uhvaćen i zatvoren, ali je uspeo da pobegne i krijući se po šumama uspeo da se spase. Po zanimanju je zubar. Posle rata je došao u Beograd, ali su ga odmah poslali u vojsku, međutim bio je oslobođen vojske da bi mogao prehraniti sestru. Sa prvom alijom je otišao u Izrael i tamo nastavio da radi kao zubar. Sada živi u Meksiku u kojem sam ga posetila nekoliko puta. Ima troje dece i troje unučadi, a ćerka mu, udata Frenkl, ima dvoje dece. Jakov je umro sa navršene dve godine i sahranjen je u Jerusaliimu. Videla sam njegov grob na koji me je vodio brat.

Estera, rođena oko 1929, umrla je u Prištini od trbušnog tifusa. To je ona sestra koja je umrla i zbog čije su smrti moji roditelji usvojili dete moje tetke.

Moji roditelji su se vratili iz Izraela, u kojem su inače dobro živeli, jer su im u Prištini ostali stari roditelji i očeva neudata sestra, a tvrdili su da ne mogu da žive sa drugim sinom.

Bili su dobrostojeći, imali su dve kuće sa velikim dvorištem, a deda je imao trgovinu tekstilom. Kada su se vratili u Prištinu, otac i stric su preuzeli trgovinu. Imala sam oko godinu dana kad su se vratili. Otac je bio veoma pobožan i svakog jutra je išao u hram, a kad je imao vremena išao je i u podne i naveče. Kod kuće se govorilo španski i ja sam najpre progovorila tim jezikom. Sećam se da mi je baba pričala o Ali-Babi na španskom jer majka nije imala vremena za to. Od sefardskih jela sećam se raznih pita i pastela, a najviše sam volela kačamak sa sirom zapečen u rerni u posebnoj tepsiji.

Sva deca su završila gimnaziju, a brat Manojlo i Farmaceutski fakultet. Pred rat je u našu kuću došao da stanuje jedan Jevrejin izbeglica iz Poljske i tu je proveo oko godinu dana. Kada je započeo rat stizale su izbeglice i iz Beograda.

Beka Hara 1947, u Beogradu

Po okupaciji, Jevreji u Prištini su dobili trake koje smo morali da nosimo, a celokupna imovina nam je oduzeta. Omladinci muškarci su internirani u Kavaju i Berat u Albaniji. Zatim su došli Italijani i pod njima je bilo znatno lakše; stalno su govorili da ne žele rat. Onda smo majka, otac, sestra i ja otišli u Berat i boravili tamo od 1942. do 1943. godine. Deda je umro pre rata, a baba je otišla da živi kod svoje ćerke. U Beratu smo bili smešteni po privatnim kućama i plaćali kiriju. Koliko se sećam, Berat je bio grad sa najviše prozora. Mi smo stanovali kod pravoslavnog popa, veoma ljubaznog čoveka. Inače smo morali da se svakog dana javljamo karabinjerima.

Kad je Italija kapitulirala započelo je veliko bombardovanje i došli su Nemci. Moj otac je našao neki kamion i pobjegli smo u Skadar, gde smo krijući se živeli kod nekih hrišćana, a posle su Šiptari počeli da nas ucenjuju za zlato, pa smo rešili da se vratimo u Prištinu. Međutim, posle mesec dana su nas uhvatili, sve nas koji smo se nalazili u Prištini. Stanovali smo u Ulici kralja Aleksandra br. 60. Bilo je deset sati uveče kad su došli kamionima i nisu nam dopustili da bilo šta poneseemo ni da obučemo. Uz batine su nas terali da uđemo u kamion. Mama je imala na sebi samo kućnu haljinu, a ja sam bila bosa na snegu koji je u aprilu 1944. pao u Prištini. Od porodice smo tada bili zajedno tata, mama, brat Manojlo i ja, a u toj grupi je bilo još oko 300 Jevreja iz Prištine. Bili smo blizu kasarne u koju su nas odmah uveli i do osam sati ujutro su jureći celu noć po Prištini pokupili sve ostale Jevreje i doterali ih u kasarnu. Jedan Šiptar u esesovskoj uniformi je pretio da će klati i tako je pokupio sav nakit, a dolazili su i razni drugi i pljačkali. Neki su uzimali samo prstenje, neki narukvice, a ja sam namerno bacila moj sat kroz prozor da mi ga ne bi oduzeli. Pretresanje je vršeno do gole kože i sve je oduzeto, a desila se i jedna bizarna epizoda. Naime, doveli su onu ženu koja je pretresala žene i skidala ih do gola. Jedna Jevrejka je stavila nakit u higijenski uložak i rekla da ima menstruaciju, pa tako ne mogu da je pregledaju, ali ova koja je pretresala uzela je i taj uložak i pronašla nakit.

Pokupili su nas uveče 14. maja 1944, a sutradan ujutro utovarili nas u stočne vagone i tako je započelo putovanje koje je trajalo oko mesec dana. Najpre smo se zaustavili kod zemunskog logora Sajmište u kome smo proveli nekoliko dana. Na Sajmištu smo bili toliko gladni da je moj brat uzeo moje minđuše i ponudio ih za malo hleba. Minđuše sam imala od svoje četvrte godine i pošto su bile pokrivenе kosom nije ih niko primetio, pa tako ni oduzeo. Skinula sam ih tek pre neku godinu kad sam bila kod lekara u Torontu. Tada u logoru niko nije imao da

nam ponudi hleb za njih. Tokom putovanja dobili smo jedno bure u kome se nalazilo nešto kao pomije od kukuruznog brašna i od toga smo dobili po dve kašike. Zatim smo se zaustavili u Mađarskoj da bi bili utovareni još neki Jevreji, a kad se voz najzad zaustavio nismo uopšte znali gde se nalazimo. Čuli smo govor na nemačkom. Kad smo počeli da izlazimo, Nemce koji nisu znali ni šta smo ni ko smo zgrozio je naš strašan izgled onako odrpanih i bednih. Mislili su da smo Cigani, ali ih je zbunjivalo to što smo beli. Jevreji iz Holandije i drugih zemalja su stizali sa koferima i lepo odeveni. Tako smo se našli u Bergen-Belzenu.

Stavili su nas u karantin na tri nedelje, a posle su nas razmestili u drvene muške i ženske barake. Ja sam bila sa mamom, sestrom i sestričinom. Stariji ljudi i majke sa decom nisu išli na rad. Ja sam radila najpre u kuhinji, seckala sam šargarepu.

Najstrašniji su bili apeli. Izlazili smo ujutro u pet sati i po snegu do kolena čekali satima da nas izbroje, a zatim smo odlazili na rad. U kuhinji sam ostala oko 2–3 meseca, a posle su došle Poljkinje, krupne i debele.

Glad je bila užasna. Jeli smo stočnu hranu, repu, kelerabu, a parče krompira je bilo poslastica. Jednom su nam dali barenu kiselkastu cveklu, pa sam rekla da ću docnije da jedem takvu cveklu svakog dana, ali ni dan-danas ne mogu očima da je vidim. Za dnevni obrok hleba mogla se kupiti odeća od žena koje su dolazile sa koferima. Jednom sam „kupila“ trenerku i još više ogladnela.

Posle sam do kraja radila u cipelarnici vojne komande. Parali smo šinjele i morali da odvajamo čitave delove tkanine od pocepanih i nago-relih komada. Nismo smeli da oštetimo materijal – ubili bi nas. Bila sam šaka jada, a trebalo je da oparam jedanaest šinjela dnevno. Ponekad bi mi neko dao žilet, što je bila prava sreća, ali da su me uhvatili tukli bi me do iznemoglosti.

Jednog dana sam se onesvestila i našla se u bolnici jer sam se od tih prljavih stvari teško inficirala i dobila temperaturu 41,8°, zbog čega sam tri dana bila pošteđena rada. Preživela sam teške komplikacije, da bi posle oslobođenja konstatovali da imam rak. Međutim, u Vojnoj bolnici u Beogradu operisao me je dr Papo i ispalo je da ipak nije bio u pitanju rak.

U logoru Bergen-Belzen ostala sam skoro godinu dana, od 15. maja 1944, kad smo krenuli iz Prištine, do 15. aprila 1945, kada smo oslobođeni. Nas Jugoslovene su držali do 29. avgusta i tek tada smo oslobođeni jer nas zbog krize oko Trsta nisu puštali.

Moja majka nije morala da ide na rad, ali je morala biti na apelu, a oni su trajali sve duže jer nikad nije sve štimalo i stalno su nas

prebrojavali. Pošto su stalno ubijali, a ljudi su ionako umirali, tvrdili su da je neko pobjegao i da se broj stoga ne slaže. Nije bilo moguće da se pobjegne, u što smo se uverili više puta kada smo išli u šumu po drva, a oko nas je uvek bilo oko pet-šest pasa.

Mesec dana pre kapitulacije, Nemci su bili kao ljudi, nije se znalo ni kad je dan ni kad je noć. Shvatili su da je kraj rata i hteli su da isprazne logor, da zapale barake i da ne ostave nikakav trag. Samo smo čekali da umremo. Saveznički avioni su nadletali, a mi smo za to vreme morali da ostanemo u barakama. Molili smo se da padne bomba, da se već jednom završe muke jer nismo više mogli da izdržimo glad, bolesti i mučenja.

U Bergen-Belzenu, Žorž Rože: „Pod borovima mrtvi prekrivaju tlo... Deca okreću glavu od mrtvih. Nemaju čak više snage ni da plaču.“ (Lajf magazin)

Kad je ratu došao kraj, Nemci su sastavili dugu kompoziciju vagona, postavili je na obližnju prugu i u nju utovarili sve Jugoslovane. U baraci su ostali samo nepokretni, a među njima mama i ja. Nas dve smo spavale u krevetiću dužine 60 santimetara.

Najteži dan mi je bio kad je mama umrla. Imala je samo 54 godine, bila je mršava, sama kost i koža, a ja sam takođe imala svega

24 kilograma. Videla sam njene otvorene oči i zvala je „mama, mama“, ali od nje nije bilo glasa. Bila sam toliko bolesna da nisam mogla ni da hodam. Imali smo nekakav čaršaf u koji smo je uvili, a ja nisam mogla da je ispratim. Došla je jedna moja drugarica i kad je videla da će svi otići, da sam ja jedina ostala u baraci i da nemam snage da dođem do tog voza uzela me je u naručje i iznela na put. Verovala je da će me neko videti i odneti do voza pošto ona nije mogla da ostane sa mnom jer je imala bolesnog oca. Međutim, mene su svi gazili, niko se nije ni osvrnuo. Kada su svi otišli, ona se vratila da vidi šta je bilo sa mnom i tako me zatekla na istom mestu. Molila sam je da me vrati u baraku, ali se ona plašila da će Nemci pri polasku zapaliti baraku i nije htela da me vrati. Ja sam je uporno molila da me vrati u baraku, pa neka je i zapale, što je ona i učinila i vratila me. Posle dva dana došli su Nemci sa kamionom u koji su ubacivali i žive i mrtve. Dovezli su nas do voza koji je tu još stajao, ali je bio pretrpan, pa smo ostali u kamionu. Bila sam toliko bolesna da nisam ni znala koliko je vremena prošlo. Onda sam iz kamiona videla puške naslagane u kupe i Nemce kako beže.

Puzala sam sa jednom ženom i dopuzale smo do neke kuće, pa smo zavapile „brot, brot“. Ukućani su nas pitali ko smo, a mi nismo znale šta da kažemo i misleći da je tako najbolje odgovorile smo: „Ungari.“ Tada su na nas pustili pse.

Posle smo stvari od onih koji su pomrli menjali za hleb.

Englezima je trebalo dvadeset dana da pređu 10 km i da stignu do logora. Bili smo ostavljeni sami sa esesovkama Švabicama koje su se nalazile po karaulama. Englezi su došli 15. aprila i naterali Nemce da iznose mrtvace, ali je Nemaca bio mali broj jer su se oni sa „vrha“ već svi razbežali. Smestili su nas u prostorije u kojima su do tada boravili Nemci.

Englezi su nam tada dali po ceo hleb i po komad slanine, pa je nastao pravi pomor. Ja sam u to vreme već imala tifus i dizenteriju, pa nisam mogla da jedem i to me je spasilo. Inače do zahoda nije niko ni mogao da stigne, to je bila samo jedna ogromna bara.

Mene su smestili u bolnicu. Do tada nisam imala logorski broj jer smo bili među poslednjim transportima, ali u bolnici su nas vodili pod brojem koji su nam dali Amerikanci. Još uvek imam putnu ispravu iz logora kojom su nas transportovali u Jugoslaviju. U Beograd sam stigla 29. avgusta 1945. godine.